

1982 ANAYASASINDA CUMHURBAŞKANININ YÜRÜTME İÇERİSİNDEKİ YERİ, SEÇİMİ VE SORUMSUZLUĞU, YASAMA DOKUNULMAZLIĞI

THE ROLE OF THE PRESIDENT IN EXECUTIVE, SELECTION AND
NONLIABILITY, LEGISLATIVE IMMUNITY OF THE PRESIDENT IN
THE 1982 CONSTITUTION

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Özet: İncelemede, 1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanının yürütme içerisinde yeri, nitelikleri, seçimi, siyasal sorumsuzluğu, hukuksal sorumsuzluğu, hukuksal ve cezai sorumluluğu, yansızlığı, görev süresi, seçimi, and içmesi, yasama ile ilgili görevleri, yürütme ile ilgili görevleri, yargı ile ilgili görevleri, yetkileri, tek başına yapabileceği işlemler, 31.05.2007 tarihli ve 5678 sayılı Yasa ile yapılan değişikliklerle birlikte ortaya konmaktadır. Ayrıca 1982 Anayasası'nda cumhurbaşkanına yasama dokunulmazlığı sağlayacak bir kural yer almasa da kıyas yoluyla benzer dokunulmazlığın cumhurbaşkanı için de uygulanıp uygulanmadığı örnek kararlarla tartışılmaktadır. TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayısını düzenleyen Anayasa'nın 96. maddesi, farklı yorumlarla ve 5678 sayılı Yasa'nın getirdiği değişikliklerle birlikte ele alınmaktadır. İnceleme, 5678 sayılı Yasa ile Anayasa'da yapılan cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili yapılan değişiklikler ve çıkarılacak sonuçlarla son bulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: 1982 Anayasası, cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanının seçimi, cumhurbaşkanının sorumsuzluğu, cumhurbaşkanının yasama dokunulmazlığı.

Abstract : In the analysis, the role of the president in executive, the qualifications, selection, political nonliability, legal nonliability, legal and criminal liability, impartiality, tenure, selection and oath taking, legislative duties, executive duties, judicial duties, authorities, single – handed transactions of the president in the 1982 Constitution are introduced in conjunction with the amendments made by the Law No 5678 dated 31.05.2007. Furthermore, although there is no rule to ensure the legislative immunity of the president in the 1982 Constitution, whether a similar immunity, by analogy, is implemented for the president by the precedents is discussed. Article 96 of the Constitution, that provides quorums required for sessions and decisions at the Grand National Assembly of Turkey, is addressed together with the different interpretations and the amendments made by the Law No 5678. The analysis comes to an end with the amendments regarding the selection of the president in the Constitution made by the Law No 5678 and the conclusions.

Keywords : The 1982 Constitution, the president, selection of the president, nonliability of the president, legislative immunity of the president.

* Prof. Dr., Emekli Anayasa Mahkemesi Üyesi

I. CUMHURBAŞKANININ;

A. Yürütme İçerisinde Yeri

Cumhurbaşkanı, Anayasanın, «Cumhuriyetin Temel Organları» başlıklı Üçüncü Kısım'ın "Yürütme" başlıklı ikinci Bölümünde 101- 108 maddelerde yer almıştır.

1982 Anayasasının öngördüğü erkler ayrılığı esasına ve parlamenter yapıya dayalı hükümet sisteminde yürütme yetkisi ve görevi, "Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve yasalara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir" (M.8).

"Cumhurbaşkanı Devletin hasıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını. Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir»(M. 104).

B. Nitelikleri ve Yansızlığı

Anayasanın 31.5.2007 Günlü, 5678 Sayılı Yasayla Değişik 101. Maddesine Göre;

- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yüksek öğrenim yapmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, "halk" tarafından seçilir.¹ Anayasa değişikliğine ilişkin 5678 sayılı yasa 21.10.2007 tarihinde yapılan Halkoylaması sonucunda kabul edilmiş ve bu duruma ilişkin Yüksek Seçim Kurulu'nun kararı, 31.10.2007 tarihli ve 26686 sayılı R:G:'le yayımlanmıştır.

¹ 31.5.2007 gününde kabul edilen ve halkoyuna sunulmak üzere Cumhurbaşkanınca 16.6.2007 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 5678 sayılı Yasa'yla, Anayasa'nın 101. maddesinde önemli bir değişiklik yapılmış ve Cumhurbaşkanı, "TBMM'nce yedi yıl için seçilir...Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez." hükümleri yerine "halk tarafından beş yıl için, en fazla iki kez seçilmesi" esasına getirilmiştir. Bu yasaya karşı Anayasa Mahkemesi'nde biçim açısında açılan iptal davası Mahkemenin 5.7.2007 günlü, E2007/72, K2007/68 sayılı kararıyla reddedilmiştir (RG: 7.8.2007/26606). Anayasa'da, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik henüz halkoyuna sunulmadan ve 5678 sayılı yasa yürürlüğe girmeden 11. Cumhurbaşkanı seçimi eski hükme göre yapılmış ve Abdullah Gül, Anayasanın 102. maddesine göre, TBMM'nde Ağustos/ 2007 ayında üçer gün ara ile yapılan oylamalar sonucunda, üçüncü tur oylamada, 6. Birleşimde, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğu olan 276 sayısını aşarak 339 oyla 28. Ağustos 2007 gününde 11. Cumhurbaşkanı olarak yedi yıl için seçilmiş (RG 28.8.2007 günlü, 26627 sayılı) ve aynı gün andiçerek göreve başlamıştır.

- *Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya meclis dışından aday gösterilebilmesi, en az yirmi milletekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapıları milletekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu aşan siyasi partiler birlikte ortak aday gösterebilirler.*
- *Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa parti ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.*

C. Seçimi (5678 Sayılı Yasayla Değişik m. 102)

Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün; makamın herhangi bir nedenle boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

“Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış olan iki aday kalır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır, ikinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.

1961 Anayasasında, «Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin parti ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer. “(m.95), hükmü yer almıştı. Böylece, bu Anayasada, arka arkaya olmamak koşuluyla, iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilme olanağına yer verilmişti.

1982 Anayasası, 1961 Anayasasından farklı olarak, Cumhurbaşkanının, TBMM'nin "kendi üyeleri arasından" seçilebilme zorunluluğuna yer vermemiş, TBMM üyeleri dışından da aday gösterilmesini olanaklı kılmıştır. Ancak, bu husus, 5678 sayılı yasa ile yapılan değişiklik öncesinde, Meclis üye tamsayısının en az beşte biri tarafından; 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik sonrasında ise, en az yirmi üye tarafından yazılı olarak aday gösterilme" koşuluna bağlanmıştı.

1982 Anayasasının 101. maddesinin üçüncü fıkrası, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik öncesinde "Bir kimse iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez." biçiminde idi. Bu hükme göre, 1982 Anayasasının ilk şeklinde yedi yıl için seçilen Cumhurbaşkanına, ikinci kez yeniden seçilebilme yolu kapatılmıştı. 1982 Anayasasının 101. Maddesinde, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik sonrasında, bu hüküm, "Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir biçimine dönüştürülmüş; böylece, Cumhurbaşkanının görev süresi, yedi yıldan beş yıla indirilmiş, ancak, ikinci kez Cumhurbaşkanlığına seçilebilme yolu açılmıştır.

1961 Anayasası ve 1982 Anayasasının 5678 sayılı yasayla değiştirilmeden önceki metni. Cumhurbaşkanının, ikinci kez seçilememesini, Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisinin kesilmesini ve TBMM üyeliğinin sona ermesini, yansızlığının gereği olarak kabul etmişti.

D. Sorumsuzluğu

1. Siyasal Sorumsuzluğu

Anayasaya göre, *Cumhurbaşkanının, Anayasa ve öteki yasalarda Başbakan ve ilgili bakanın imzasına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır, bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur (m. 105).*

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil yargı mercilerine başvurulamaz" (m. 105/2). Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır (m. 125 /2).

Anayasanın bu hükümlerinden, Cumhurbaşkanının, Anayasada "tek başına yapacağı belirtilen işlemleri» dışındaki bütün kararları,

Başbakan ve ilgili bakan yada bakanlarca imzalanacağı ve imzaladıkları bu işlemlerden, TBMM'ne karşı, başbakanın ve ilgili bakanın sorumlu bulunduğunu anlamaktayız.

Bu hükümlerden çıkan bir başka sonuç, Cumhurbaşkanının, Devletin başı olması sıfatıyla aynı zamanda yürütmenin de başıdır. Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna Başkanlık eder veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırır (m. 104/b). Bakanlar Kurulunun, bazı durumlarda, toplanarak Anayasada belirlenen kimi kararları alabilmesi Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanmasına bağlıdır (m. 118 - m. 122) (Olağanüstü hallerde alınan kararlar"). Cumhurbaşkanı açısından temel özellik, bu faaliyetler sırasında yürütmenin "sorumsuz" başkanı olması, Meclise karşı siyasal sorumluluğunun bulunmamasıdır. Bu uygulama erkler ayrılığı esasına ve parlamenter sisteme de uygun düşmektedir. Anayasanın 112. Maddesindeki, "*Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak. Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup, ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.*" hükmünden, Başbakanın, yürütmenin sorumlu başkanı olduğu sonucunu çıkarmaktayız.

Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler ile resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine yargıya başvurulamaması, Cumhurbaşkanının kimi işlemlerinin yargı denetimi dışında kalması sonucunu doğurur. Başka bir deyişle. Cumhurbaşkanının kimi işlemlerinin denetlenememesi yargı denetimi dışında kalan bir alan oluşturur. Bu durum, Cumhuriyetin hukuk devleti niteliğiyle bağdaşmaz.

Anayasaya göre, Anayasa Mahkemesi on yedi üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi, Sayıştay Genel Kurulu'nun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise, baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde her boş üyelik için ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü bir oylama yapılır; üçüncü oylamada en çok oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askeri Yargıtay, bir üyeyi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi, Yüksek Öğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmesi için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; Yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin, yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetlerinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hakim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay , Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösterilmek için yapılacak seçimlerde , her boş üyelik için en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır ("Bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir."ve "her baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve" deyimleri Anayasa Mahkemesinin 7.7.2010 günlü ve E2010 / 49, K2010 /87 sayılı kararı ile iptal edilmiştir). Anayasaya göre, Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmesi için adayların kırk beş yaşını doldurmuş, öğrenim kurumlarında en az yirmi yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az yirmi yıl fiilen çalışmış veya yirmi yıl avukatlık yapmış olmaları şarttır (M. 146).

Burada bir soru akla gelmektedir: Cumhurbaşkanının, durumu. Anayasada sayılı koşullara uymayan bir adayı seçmesi, başka bir deyişle, Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemin hukuka aykırı olması karşısında, yargıya da gidilemediğine göre, sorun nasıl çözümlenecektir?

Bu durumun hukuk devleti ilkesiyle bağdaşırılığı tartışılmalıdır.

2. Hukuksal Sorumsuzluğu

Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu, görevleri ile ilgili faaliyetlerinden doğmaktadır. Başka bir deyişle Cumhurbaşkanı, Anayasaca kendisine verilen görevleri yürüttüğü sırada imzaladığı kararnamelerden, verdiği emirlerden sorumlu değildir. Cumhurbaşkanının görevleriyle ilgili işlem ve eylemlerden dolayı, siyasal ve hukuksal sorumluluğu bulunmamaktadır.

Cumhurbaşkanı, sorumluluğu bulunmadığına göre, hükümet tarafından hazırlanarak kendisine onay için sunulan kararnamelerin tümünü imzalamak zorunda mıdır?

Cumhurbaşkanının, Anayasaya göre. tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanacağına ve bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumlu olduğuna göre, hükümet tarafından önüne getirilen tüm kararları imzalamak zorunda olup olmadığı da ayrıca tartışma konusu yapılabilir.

Cumhurbaşkanı, imza için kendisine sunulan kararnamelerden doğabilecek siyasal ve hukuksal sorumluluğunun Başbakan ve bakanlara ait olduğu düşüncesiyle önüne gelen tüm kararları gözü kapalı imzalamak zorunda değildir. Cumhurbaşkanının, yürütme üzerinde, Anayasanın uygulanmasında ve Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasında gözetim yetkisi vardır (m. 104/1). Cumhurbaşkanı, önüne gelen işte, Anayasaya açık aykırılık ya da devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasında önemli bir aksama görmesi durumunda imzadan kaçınabilir. Ancak, Cumhurbaşkanının, önüne gelen işte, hukuksal ve siyasal sorumluluğunun başbakan ve bakanlara ait olduğu konularda, yerindelik denetimi ya da siyasal denetim yaparak, kararnameleri imzalamaktan kaçınması parlamenter sistemle ve kuvvetler ayrılığı ilkesiyle bağdaşmaz.

Cumhurbaşkanı, TBMM tarafında kabul edilen bir yasayla ilgili olarak, Anayasaya aykırılık savlarının yaygın olarak ileri sürüldüğü kimi durumlarda, yasayı onayladıktan ve yayıma gönderdikten sonra Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yolunu da seçebilir.

E. Sorumluluğu

Sorumluluk Hali: Hukuksal ve Cezai Sorumluluk (Vatana İhanet)

Cumhurbaşkanı, her vatandaş gibi, görevleriyle ilgili olmayan kişisel konularda, başkalarına haksız olarak verdiği maddi yada tinsel zararlardan sorumlu olur, hukuk ve ceza davalarının muhatabı olabilir.² Böylece, görevleriyle ilgili olmayan işlem ve eylemlerden dolayı, her vatandaş gibi, cezai ve hukuksal sorumluluğu vardır.

Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili faaliyeti sırasında, ceza hukukuna giren bir eyleminden dolayı, sadece, vatana ihanetten suçlandırılabilir. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten, TBMM Üye tamsayısının en az üçte birinin önerisi üzerine, dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır (m. 105/3). TBMM'nin, en az dörtte üçünün vereceği suçlandırma kararı üzerine Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten. Yüce Divan'da yargılanır. TBMM kararı, iddianame yerine geçer.

Türk Ceza Yasasında, Vatana ihanet suçunun tanımı yer almamıştır. Vatana ihanet, ceza hukukundan çok, siyasal alanda yer alan bir kavramdır. Yüce Divan, önüne gelen işte, suçun kapsamını belirler ve suçun oluşup oluşmadığına karar verir. TCK'nundaki, Devletin kişiliğine karşı işlenen cürümler bu kapsam içinde düşünülebilir (m.125, 126. J27., 128., 133.,146., 147.. 148., 149.,). Vatana İhanet suçunu tanımlayan 2 Sayılı "Hiyaneti Vataniye Kanunu", 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu'yla yürürlükten kaldırılmıştır (m.23). Vatana ihanet suçlamasıyla Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanının görevinin devam edip etmeyeceğine ilişkin Anayasada bir hüküm bulunmamaktadır. Etik açıdan uygun olan, Cumhurbaşkanının, suçlama Yüce Divan'a intikal ettiğinde istifa yoluyla görevinden ayrılmasıdır.

² Ankara 9. Asliye Hukuk Mahkemesince, "Görevi sırasındaki işlemlerinden ötürü sorumsuzluğu ve yargı bağımsızlığı bulunan Cumhurbaşkanı hakkında dava açılmayacağı» gerekçesiyle verilen, dava dilekçesinin reddine ilişkin karar, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin, 27.4.1987 günlü, E1987/2865, K1987/3701 sayılı kararıyla, Cumhurbaşkanı, esas itibarıyla göreviyle ilgili eylemlerinden dolayı sorumsuzdur...Cumhurbaşkanının; yurt gezisi sırasında yaptığı açık hava toplantılarında, Aydınlar Dilekçesiyle ilgili görüş açıklamasının göreviyle ilgili olduğu kuşkusuzdur." gerekçesiyle onanmıştır. (Yargıtay 4.. Hukuk Dairesinin kararı. Gözübüyük Şeref, Anayasa Hukuku, 15. Bası S.245 den alınmıştır). AİHK Komisyonu da, Aziz Nesin V Türkiye Davasında, aynı yönde karar vermiştir (AİHK'nın 6.7.1989 günlü, 13901 / 88 sayılı karar).

F. Yansızlığı

Parlamentar sistemde Cumhurbaşkanının yansızlığı asıldır. Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu yansızlığının gereğidir. Yansızlık, Cumhurbaşkanının, sadece davranışlarında yansız olmasını değil, aynı zamanda, toplumda, Cumhurbaşkanının yansız olduğu ve yansız davranacağı konusunda yaygın bir kanının bulunmasını da gerekli kılar.

Cumhurbaşkanının yansızlığı ilk kez 1961 Anayasasında sistematik bir biçimde yer almıştır. 1982 Anayasası bu esası korumuştur.

1982 Anayasasında, Cumhurbaşkanının yansızlığını sağlama amaçlı güden kurallar:

- Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa, partisi ile ilişkisi kesilir, milletvekilliği sona erer(M.101/4).
- Cumhurbaşkanı, görevine başlarken, TBMM önünde, “ ... *üzerin(m) e aldığı(m) görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için” bütün gücüyle*” çalışacağına namus ve şerefi üzerine andiçer (M. 103).
- Cumhurbaşkanlığı görev süresinin milletvekili görev süresine göre daha uzun olması, böylece, Cumhurbaşkanının, Meclis karşısında beklentisinin kalmaması.

1982 Anayasasının, değişiklikten önceki hükmüne göre, Yedi yıl için seçilen Cumhurbaşkanı, ikinci kez seçilemez (m. 101/3). Bu hüküm, 5678 sayılı yasayla değiştirilerek, Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıla indirilmiş ve “*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.*” biçimine getirilmiştir. Ayrıca, Anayasada, 5678 sayılı yasayla, yapılan değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimleri dört yılda bir yapılır hükmü getirilerek TBMM seçim süresi dört yıla indirilmiştir, iler iki düzenlemede, böylece, Cumhurbaşkanının seçim süresinin milletvekili seçim süresine göre daha uzun olması sağlanmış ve bu uygulamanın Cumhurbaşkanının yansızlığını sağlamada etkili olacağı düşünülmüştür.

II. CUMHURBAŞKANININ “DOKUNULMAZLIK KALKANI”, “GERÇEK Mİ”, YOKSA BİR “BALON” MI?

Cumhurbaşkanının, milletvekillerinin sahip olduğu yasama dokunulmazlığına benzer bir dokunulamazlık korumasında olduğu

konusu tartışmalıdır. Bu konuda 1924 Anayasasında, Cumhurbaşkanının, kişisel (özlük) işlerinden dolayı sorgulanması gerekirse, Anayasanın milletvekilliği dokunulmazlığı ile ilgili maddesi hükümlerine uyulacağı belirtilmişse de (M. 41, 17), 1961 ve 1982 Anayasalarında, Cumhurbaşkanına yasama dokunulmazlığı sağlayacak bir kural yer almamıştır. Uygulamada, genellikle, kıyas yoluyla benzer dokunulmazlığın Cumhurbaşkanı için de var olduğu savunulmaktadır.

Sincan Olayı

Basında yer alan Sincan 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, Cumhurbaşkanı Abdullah Gürün sorumsuzluğunu yada sorumluluğunu tartıştığı kararında ortaya koyduğu görüşler, konunun farklı yönlerden ele alınmasına neden olmuştur. Olay, hazine yardımının usulüne uygun kullanılmaması ve "evrakta sahtecilik" suçlarından dolayı Refah Partisi başkanı ve kimi yöneticileri hakkında açılan "Kayıp Trilyon" davasında, O tarihte genel Başkan Yardımcısı olan Abdullah Gül'ün de, yargılanması istemiyle düzenlenen fezleke, Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar geçen sürede sürekli milletvekili olması nedeniyle işleme konulmamıştır. Abdullah Gül'ün, Cumhurbaşkanlığına seçimi sonrasında, Savcılık fezlekese işleme konulmuş, ancak Ankara C. Başsavcılığınca verilen takipsizlik kararı üzerine konu unutulmuştu. Ancak, emekli bir Yargıtay üyesinin, itirazı üzerine, Sincan 1. Ağır Ceza Mahkemesince, Ankara C. Başsavcılığınca verilen takipsizlik kararının ortadan kaldırılmasıyla, Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu yada sorumluluğuyla ilgili yaygın tartışma başlamıştır. Ankara C. Başsavcılığı, Gül hakkında, "anayasal sistem gereğince, iddia olunan eylemlerin kanıt ve unsurlarının tartışılmaksızın, yasal imkânsızlık nedeniyle, 'özel evrakta sahtecilik' ve Siyasi Partiler Yasasına aykırılık" suçlarından "kovuşturma yapılmasına yer olmadığı" yönünde karar vermiştir³ takipsizlik kararı⁴. Başsavcılığın kararında, Cumhurbaşkanlığının milletvekilliğinden daha üstün bir mevki olduğuna dikkat çekilerek "Cumhurbaşkanının dokunulmazlığının bulunmamasının düşünülmemeyeceği, bu hususun olsa olsa etik nezaket kuralları gereği anayasada yer almadığı⁵ yönünde görüş belirtilmiştir.

³ Vatan Gaz. 19.5.2009, S. 19

⁴ İbid

⁵ Vatan Gaz 19.05.2009

Sincan 1. Ağır Ceza Mahkemesi ise, Ankara C. Başsavcılığının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararının, "...dokunulmazlık istisna olarak düzenlenmiştir. Dokunulamaz kişiler Anayasada tek tek sayılmıştır. Bunların dışında hiç kimseye yargılanmama zırhı tanınmamıştır. Hukukta asıl olan yargılanmama değil yargılanmaktır. Anayasadaki boşluğun kıyas yoluyla değil değişiklik yoluyla doldurabileceği, Anayasada Cumhurbaşkanının dokunulmazlığının bulunduğuna ilişkin bir hükmün yer almadığı " gerekçesiyle kaldırılmasına karar vermiştir'.⁶

Mahkeme, ... Başsavcılığın takipsizlik kararını, dokunulmazlığı bulunan kişiler ile kıyas yapılarak, ... "milletvekili ve bakanlara tanınan dokunulmazlığın Cumhurbaşkanını da kapsadığı yönündeki Başsavcılık görüşünün hukuktan yoksun, kanunlara aykırı olduğu açıktır"⁷ gerekçesi ile eleştirmiştir. Mahkeme aynı kararda, "kıyasın, kamu hukuku alanını kapsamayacağı, Cumhurbaşkanlığı makamında bulunan kişilerin Cumhurbaşkanlığı döneminden önceki suçlarına yönelik düzenlemelerin yapılması gerektiği ve Anayasadaki bu boşluğun kıyas yolu ile değil, hukuki düzenleme ile ortadan kaldırılmasının, hukuki açıdan çok daha uygun olacağı" gerekçesi ile takipsizlik kararının kaldırılmasına karar vermiştir.

Konu henüz kapanmamıştır. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, "Kayıp Trilyon" davasıyla ilgili olarak Cumhurbaşkanı Abdullah Gül hakkında verilen "takipsizlik" kararını kaldıran Sincan Ağır Ceza Mahkemesinin kararının, bu kez, "kanun yararına bozulması" istemiyle Adalet Bakanlığına başvurmuştur. Ankara Başsavcılığı bünyesinde bulunan basın savcılığının yaptığı başvuru, daha çok, Sincan Ağır Ceza Mahkemesine başvuruda bulunan emekli Yargıtay üyesinin olayla menfaat ilişkisinin bulunmadığı ve itirazının geçerli olmadığı savına dayandırılmıştır. Dosya. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün yapacağı inceleme sonucunda, istem yerinde görülürse, Sincan Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararı, "kanun yararına bozulması istemiyle Yargıtay'a gönderilecek . Nihai karar, "kayıp trilyon" davasının görüldüğü Yargıtay 11. Ceza Dairesince verilecektir⁸.

⁶ Milliyet Gaz. 19.5.2009

⁷ Milliyet Gaz. 19.5.2009

⁸ Vatan Gaz. 10.6.2009

III. CUMHURBAŞKANLIĞI GÖREV SÜRESİ

1982 Anayasasının, 5678 sayılı yasa ile değişik 101. maddesine göre, Cumhurbaşkanlığı görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilir.⁹

Anayasada, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik henüz halkoyuna sunulmadan ve 5678 sayılı yasa yürürlüğe girmeden 11. Cumhurbaşkanı seçimi eski hükme göre yapılmıştır, Abdullah Gül, Anayasanın 102. maddesine göre, TBMM'nde Ağustos/ 2007 ayında üçer gün ara ile yapılan oylamalar sonucunda, üçüncü tur oylamada, 6. Birleşimde, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğu olan 276 sayısını aşarak 339 oyla 28. Ağustos 2007 gününde 11. Cumhurbaşkanı olarak yedi yıl için seçilmiş (RG 28.8.2007 günlü, 26627 sayılı) ve aynı gün yemin ederek göreve başlamıştır. Burada tartışılacak husus, seçim zamanında geçerli Anayasa hükmüne göre 7 yıl için seçilen 11. Cumhurbaşkanının görev süresinin, seçildiği tarihteki Anayasa hükmüne göre yedi yıl mı, yoksa daha sonra, Anayasada yapılan değişiklik esas alınarak beş yıl mı olacağı konusudur. İki görüş ileri sürülebilir:

İlk görüş, Cumhurbaşkanı, mevcut Anayasa hükmüne göre 7 yıl için seçilmiştir, Anayasada, seçim sonrası yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanı seçim süresinin beş yıla düşürülmesi görevdeki Cumhurbaşkanının süresini etkilemez..”

Bizimde katıldığımız bir başka görüşe göre ise, “seçim sonrası Anayasada yapılan değişiklik herkes için bağlayıcıdır, kurulu statünün anayasaya göre ve değişikliğin Anayasaya uygun yapılması Anayasanın üstünlüğü ilkesinin gereğidir. Cumhurbaşkanının görev süresi hesaplanırken, Anayasanın değişik yeni hükmüne bakılmalıdır. Anayasa karşısında kazanılmış haktan söz edilemez, Cumhurbaşkanının görev süresi, Anayasada seçim sonrasında yapılan değişikliğe uygun olarak beş yıl olması gerekir. Bu görüşe göre, 11. Cumhurbaşkanının seçimin-

⁹ Madde, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik öncesinde, «Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya hu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşle birinin yazılı önerisiyle mümkündür. Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.” biçiminde idi.

den itibaren beş yılın geçmesiyle, yeni bir beş yıl için seçimler yapılır. Bu seçimde, 11. Cumhurbaşkanı, aday gösterildiği takdirde ikinci kez beş yıl için yeniden seçilebilmesi olanaklıdır.

Öte yandan, TBMM seçim dönemi için de benzer durum söz konusudur. 1961 Anayasasına göre «*Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır*»(m.69). 1982 Anayasasının ilk şeklinde, TBMM seçimlerinin beş yılda bir yapılması esası kabul edilmiş ve seçim dönemi beş yıla yükseltilmişti (m. 77). Ancak, maddede, 31.5.2007 günlü, 5678 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, bu süre, yeniden dört yıla indirilmiştir. Beş yıllık dönem için seçilen milletvekillerinin Anayasada yapılan bu değişiklik karşısında durumları, aynı biçimde, anlaşılmalı ve milletvekillerinin seçim süreleri, Anayasada yapılan değişikliğe uygun olarak dört yıl kabul edilmelidir.

Ancak, doğru olan, Cumhurbaşkanının ve milletvekillerinin seçim süreleriyle ilgili Anayasada değişiklik yapılırken, bu görevlerde kurulu düzen içerisinde bulunanların durumlarıyla ilgili düzenlemelerin, geçici bir madde hükmü ile yapılması gerekirdi, bu yapılmamıştır.

IV. CUMHURBAŞKANININ SEÇİMİ

A. Cumhurbaşkanı'nın Meclis Tarafından Seçimi

Cumhuriyetin ilanının takiben Cumhurbaşkanlarının «*Meclis tarafından*» seçilmesi, 1921¹⁰ 1924, 1961 Anayasalarında ve 1982 Anayasasının, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik öncesindeki hükmünde yer alan bir temel ilkedir.

1982 Anayasasının, 102. maddesinin, 5678 sayılı yasayla yapılan değişiklik öncesindeki hükmüne göre, «*Cumhurbaşkanı, Türkiye Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağrılır. Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır*

¹⁰ 1921 Tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nda, Cumhuriyetin ilanına ilişkin 29.10.1923 günlü, 364 sayılı yasayla yapılan değişiklikle, «Türkiye Reiscumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi âzası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur. Vazife i Riyaset yeni Reiscumhurun intihabına kadar devam eder. Tekrar intihap olunmak caizdir(m.10)».

ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içerisinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir. En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü tur oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanmadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy a/an iki aday arasında dördüncü tur oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde, derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir. Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder, Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin usûl ve esaslar kanunla düzenlenir.”

Anayasada, Cumhurbaşkanının Meclis tarafından seçiminde nitelikli çoğunluk aranmasının nedeni, partiler arasında uzlaşma sağlanarak, seçimin olabildiğince yüksek bir çoğunlukla gerçekleşmesinin istenmesidir.

1982 Anayasasında, 1961 Anayasasından farklı olarak, Parlamento'nun tek meclisli olması ve Cumhurbaşkanının tek Meclis tarafından seçilmesi, temelde seçimi kolaylaştıran önemli bir unsur olarak kabul edilmişti. Ancak, 1 1 .Cumhurbaşkanın seçimi sürecinde, seçimin Mecliste bir türlü sonuçlandırılmaması, özellikle, Anayasa Mahkemesi'nin, Cumhurbaşkanını seçecek Meclisin toplantı yeter sayısını, karar yeter sayısına uygun olarak 367 olarak belirlemesi¹¹ seçimin gerçekleştirilmesini daha da güçleştirmişti. Bu durum, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi fikrini geliştirmiş ve 5678 sayılı yasa ile bu yönde Anayasa değişikliğine gidilmiştir. Bu kez, tartışmanın boyutları. Cumhurbaşkanını halk mı, yoksa Meclis mi seçsin yönüne taşınmıştır.

B. Cumhurbaşkanının Halk Tarafından Seçimi

Cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının hazırlanışı aşamasında tartışma konusu olmuşsa da, bu görüş kurucu meclislerce benimsenmemiştir¹².

¹¹ Bkz. AYM'nin 1.5.2007 günlü, E2007/45, K.2007/54 sayılı kararı, RG27.6.2007 / 26565

¹² “Tanör Bülent-Yüzbaşıoğlu Necini, Türk Anayasa Hukuku, İstanbul, 2001, S.302

Kimi Cumhuriyetlerde, Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmekte ise de¹³ çoğunlukla kabul gören uygulama; Cumhurbaşkanı'nın parlamento tarafından seçilmesidir. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, parlamenter sistemden çok, başkanlık yada yarı başkanlık sistemlerine uygun düşmektedir. TC Anayasalarında, Cumhurbaşkanı'nın, erkler arasında bir denge unsuru olarak görülmesi nedeniyle, yürütmenin, bu arada Cumhurbaşkanı'nın parlamenter sisteme uygun olarak parlamento içinden çıkması ve hükümetin parlamento tarafından denetlenmesi ve güvensizlik oyuyla düşürülebilmesi esasları kabul edilmiştir. Öte yandan, Cumhurbaşkanı'nın görevleri, 1982 Anayasasında, parlamenter sistemle bağdaşmayacak kadar geniştir ve bu nedenle eleştirilmektedir. Anayasada yapılacak bir değişiklikle, yetki ve karşı yetki esasına dayalı dengeler oluşturulmadan. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi esasının getirilmesi; parlamenter sistemin temel yapısını oluşturan. Cumhurbaşkanı'nın Meclis içinden çıkması, hükümetin Meclis tarafından düşürülebilmesi.

Cumhurbaşkanı'nın yansızlığı, sorumsuzluğu ve güçler arasında hakem görevi görmesi ilkeleriyle bağdaşmaz. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, Yürütmenin bir unsuru olan Cumhurbaşkanı'nın, devletin temel erkleri arasındaki konumunu, işlevini farklılaştırır ve yürütmeden yana güçlendirir. Bu durum, parlamenter bir sistemde, Cumhurbaşkanı'nın, yürütmenin sorumsuz başkanı olması gereken niteliğini, yürütmenin, düzenleyici ve sorumluluk alıcı "*bir organı*" konumuna dönüştürür ve sistemi, yarı başkanlığa yaklaştırır.

C. Cumhurbaşkanı'nın Seçiminde Yöntem ve Kural:

1982 Anayasasının 5678 Sayılı Yasayla Değişik 102. maddesine göre;

- Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dol-

¹³ Fransa'da, halk tarafından 7 yıl için, A/m.6; İrlanda'da, halk tarafından yedi yıl için, A/m. 12; Portekiz'de, halk tarafından beş yıl için, A/m. 124; Öte yandan, Cumhurbaşkanı'nın ulusal meclisler tarafından seçilmeleri daha yaygın bir uygulamadır (Yunanistan'da, Meclis tarafından, 5 yıl için A/m.30; Almanya'da, Parlamento tarafından beş yıl için A/m.54; İtalya'da, Parlamento tarafından yedi yıl için, A/85 seçilirler. Bu ülkelerde yasama dönemleri, Yunanistan'da 4 yıl(A/m53); İtalya'da 5yıl (A/m.60); Almanya'da 4 yıl (1949 tarihli Anayasa m.39) dir.

masından önceki 60 gün içinde; makamın her hangi bir nedenle boşalma halinde ise boşalmayı takiben 60 gün içerisinde tamamlanır.¹⁴

- Genel oyla yapılan seçim sonucunda, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy alan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday seçilmiş olur. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde, ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması durumunda, bu oylama referandum biçiminde yapılır. Aday geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.
- Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. 1982 Anayasasının 102. maddesinin ilk şeklinde **bu** fıkra, *“Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.”* biçiminde idi. Bu hüküm tartışmalı bir durum yaratmaktaydı:

Bir görüşe göre, bu hükmün uygulanabilmesi için yeni Cumhurbaşkanının seçilmiş olması gerekir. Yeni Cumhurbaşkanı seçilememişse, görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görev süresine ek süre eklenemez ve bu hüküm uygulanamaz, Cumhurbaşkanlığına vekillik etme ile ilgili 106. madde hükmüne göre işlem yapılır.

İkinci görüş, Anayasanın 102. Maddesinin dördüncü fıkrasına göre, yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar, görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Maddenin gerekçesi bu görüşü

¹⁴ Anayasanın 5678 sayılı yasayla değişiklik yapılmasından önceki 102. maddesine göre, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından 30 gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından 10 gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren 30 gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin, ilk on gününde, adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi günde de seçimin tamamlanması gerekirdi. Seçime başlama tarihi, 10 günlük ve 30 günlük sürelerin işlerlik kazandığı tarihlerdi. 30 günlük süre Cumhurbaşkanının yedi yıllık görev süresinin dolmasından önceki son 30 gündü. 10 günlük süre ise, ölüm, istifa gibi Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasını takiben geçen zamandı.

Anayasanın kabul ettiği temel ilke, Cumhurbaşkanı seçimine başlanmasından itibaren en geç 30 gün içerisinde seçimin tamamlanmasıdır.

desteklemektedir. 11. Cumhurbaşkanının seçiminde bu yönde ortaya çıkan güçlük, görev süresi dolan 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, yenisi seçilinceye kadar görevinin devam edeceğini bildirmesi ile aşılmıştır. Anayasanın 102. maddesinin söz konusu fıkrasında 5678 Sayılı yasayla yapılan değişiklik sırasında bu hüküm, «Cumhurbaşkanı göreve başlayınca kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.*1* biçiminde değiştirilmiş ve “Seçilen yeni Cumhurbaşkanı” deyimini maddeden çıkarılmıştır. Böylece, maddede yapılan değişiklik, yeni Cumhurbaşkanının seçilememiş olması durumunda da, “süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder” kanısına varılmasını kolaylaştırmıştır.

D. Cumhurbaşkanının And İçmesi

Cumhurbaşkanı, seçimini takiben göreve başlarken. TBMM önünde, aşağıdaki biçimde and içer: *“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığını ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasa ve hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve İnkılâplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarına ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine and ederim”*(m. 103).

Cumhurbaşkanlığı andı. 1924 Anayasasında dinsel içerikli idi «Vallahi» sözcüğü ile bilmekleydi. 1928 yılında yapılan değişiklikte, söylem yeni Türkçeleştirildi ve laikleştirildi, ^{tal}-vallahi” sözcüğü, - yerine “namusum üzerine söz veririm” ibaresi getirildi. 1961 Anayasasında aynı deyim kullanıldı. 1982 Anayasasında bu deyim, “namusum ve şerefim üzerine and ederim” biçiminde değiştirildi. .

V. CUMHURBAŞKANININ GÖREV VE YETKİLERİ

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri, Anayasanın 104. Maddesinde, *«Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.”* biçiminde genel ola-

rak belirtilmiş; ayrıca aynı maddede, Cumhurbaşkanının, bu amaçla, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen koşullara uyarak yapacağı görev ve yetkiler, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili olanlar olmak üzere geniş ve ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

- **Cumhurbaşkanının Yasama İlgili Görevleri**

Gerekli gördüğü takdirde, Yasama yılının ilk günü TBMM'nde açılış konuşması yapmak; TBMM'ni gerektiğinde toplantıya çağırarak; kanunları yayımlamak; Kanunları tekrar görüşülme üzere TBMM'ne geri göndermek; Anayasa değişikliğine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halk oyuna sunmak; Kanunların, kanun hükmünde kararname, TBMM İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak; TBMM Seçimlerinin yenilenmesine karar vermek.

- **Cumhurbaşkanının, Yürütme ile İlgili Görevleri**

Başbakanı atamak, istifasını kabul etmek. Başbakanın önerisi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek; Gerekli gördüğü takdirde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak; Yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek; Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek; uluslararası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak; TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek; Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek; Genelkurmay Başkanını atamak; Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak; Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etmek; Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkı yönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak; kararnameleri imzalamak; Sürekli hastalık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek yada kaldırmak; Devlet Denetleme Kurulu üyelerini ve başkanını atamak; Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak; Yükseköğretim Kurulu Üyelerini seçmek, üniversite rektörlerini seçmek, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esaslarını, personel atama işlemlerini Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmek.

• Cumhurbaşkanı'nın Yargı ile İlgili Görevleri

Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek. Cumhurbaşkanı, ayrıca. Anayasa ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı'nın Görev ve Yetkilerinin Niteliği

Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerin bir bölümünün, Cumhurbaşkanı'nın gerekli görmesi halinde, yasama yılının ilk günü TBMM'inde açılış konuşması yapması gibi törensel yada biçimsel nitelikli; bir bölümünün de Bakanlar Kuruluyla birlikte kullanacak türden olduğu, atamayla ilgili olanların da çoğunlukla başka organların istençlerinin katılımıyla gerçekleşeceği bu nedenle abartıldığı kadar fazla olmadığı söylenebilir;¹⁵öte yandan, farklı bir bakışla, Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerinin parlamenter bir sistemde Cumhurbaşkanı'ndan beklenen, Devlet güçleri arasında hakem görevi görmek ve denge sağlamak amacını aştığı da ileri sürülebilir. 1982 Anayasası döneminde. Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi, görevde kalacağı süre, görevlerinin kapsamı gibi konular, özellikle , Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi yoluyla yeni bir sistem arayışına gidilmesi karşısında giderek önem kazanmıştır.

Cumhurbaşkanı'nın, Anayasanın Uygulanmasını, Devlet Organlarının Düzenli ve Uyumlu Çalışmasını Gözetmek Görevi

Anayasa, Cumhuriyetin temel organları başlıklı üçüncü kısmının yürütme ile ilgili bölümünde, Cumhurbaşkanı, Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetmekle görevlendirirken, bu görevlerin yerine getirilmesinde kullanabileceği kuruluşları da belirlemiştir.

Bu kuruluşlar «Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği» ile “Devlet Denetleme Kurulu” dur.

¹⁵ Rumpf C. Türk Anayasa Hukukuna Giriş, Ankara, 1995, S.89

Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” düzenlenir (m. 107). Anayasa , böylece, “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. 123) ilkesine, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği açısından ayrık durum getirmiş, yasayla düzenleme dışında, “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile ayrı bir düzenleme alanı öngörmüştür.

Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri, Cumhurbaşkanlığı örgütünün başıdır. Yazışmaları yürütür. Kimi yönetsel durumlarda Cumhurbaşkanı adına hareket eder.

Devlet Denetleme Kurulu

Anayasaya göre, Devlet Denetleme Kurulu, idarenin, hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla. Cumhurbaşkanına bağlı olarak kurulmuştur(M108).

Görevi, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her türlü düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda , her türlü inceleme , araştırma ve denetleme yapar. Silahlı kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetle Kurulunun görev alanı dışındadır.

Cumhurbaşkanı, yasada belirtilen nitelikleri taşıyan kişiler arasından Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve üyelerin içinden Başkanını atar.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve öteki özlük işleri, yasayla düzenlenir. Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının gerek duyduğu konularda Cumhurbaşkanına bilgi sunar. Kurulun, doğrudan soruşturma yapmak, dava açılmasını istemek gibi bir yetkisi yoktur. Kurulun hazırladığı ve Cumhurbaşkanının onayladığı rapor, kamu kuruluşlarını bağlamaz, ancak, ilgili kuruluş açısından bir dikkate alınması gereken bir incelemedir (Bir belgedir).

Kurul, Cumhurbaşkanına bağlı olarak ve ondan talimat alarak görev yapar, Kurulun görev alanına giren kuruluşlar, Kurulca istenen her türlü bilgileri ve belgeleri vermekle yükümlüdürler. Kurul adına hazırlanan raporlar, kurulda görüşülür ve karara bağlanır. Kurul kararları gizlidir. Kurulca hazırlanan ve karara bağlanan raporlar, sadece, Cumhurbaşkanına sunulur: Cumhurbaşkanınca onaylanan rapor, Başbakanlığa gönderilir.

VI. CUMHURBAŞKANININ TEK BAŞINA YAPABİLECEĞİ İŞLEMLER

1982 Anayasasınının 104. maddesinde, Cumhurbaşkanının, yasama, yürütme ve yargıyla ilgili görev ve yetkileri kapsamlı biçimde açıklanmasına karşın, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler sayılmamıştır. 1961 Anayasası, *“Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakan/arca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur.”* (m.98). hükmünü içermekteydi. Öğretide bu hüküm, Cumhurbaşkanının bir ayırım yapılmaksızın tüm kararlarının Başbakan ve Bakanlar tarafından imzalanması gerektiği yönünde yorumlar yapılmasına neden olmaktadır. Ancak, bu dönemde, uygulamada, Cumhurbaşkanları, yasaları bir daha görüşülmek üzere TBMM’ne geri göndermeleri, Anayasa Mahkemesinde İptal davası açmaları. Cumhuriyet Senatosuna ve Anayasa Mahkemesine üye seçmeleri gibi işlemleri tek başına imzalamışlardır. Anayasa Mahkemesi, bu işlemlere karşı açılan davalarda, *“Devletin başı sıfatıyla yapılan işlemler”* ayrımı yaparak, Cumhurbaşkanının bu tür yetkileri tek başına kullanabileceği yönünde kararlar vermiştir.¹⁶ Anayasa Mahkemesinin kararları, 1982 Anayasası döneminde de aynı yöndedir. Mahkemeye göre, *«Cumhurbaşkanına, kimi Yüksek Mahkemeler ile Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini atama yetkisinin verilmesi, yürütmenin başı sıfatıyla değil, Devletin başı olması dolayısıyla. Bunların Cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanılacak yetkilerden olduğunda kuşku ve duraksamaya yer bulunmamaktadır...”*¹⁷

1982 Anayasasınının hazırlanmasında. Danışma Meclisi’nin hazırladığı taslakta, Cumhurbaşkanının tek başına imzalayacağı kararlar tek tek sayılmıştı. Ancak, Milli Güvenlik Konseyi, bu düzenlemeye

¹⁶ AYIVTnin, 18.12.1979 günlü, E1979/22, K1979/45 sayılı kararı. AYMKD sayı 17, S.372-376 AYM’nin 16.3.1976 günlü, E1975/183, K1976/15 , AYMKD Sayı.14, S68

¹⁷ AYM, 27.4.1993 günlü, E1992/37, K1993/18 sayılı kararı, AYMKD Sayı 31/1, Sayfa

uymayarak, bunları madde metninden çıkarmıştır (m. 113)¹⁸. Madde gerekçesinde, “Cumhurbaşkanının tek başına imzalayacağı kararların ayrıca sayılmasında zorunluluk görülmemiştir.” denilmektedir.

VII. CUMHURBAŞKANINA VEKİLLİK ETME

TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir nedenle Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde ise yenisi seçilinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır (m. 106).

VIII. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ - BAŞKANLIK DİVANI - ÜYE DOKUNULMAZLIĞI

A. KURULUŞU

Türkiye Büyük Millet Meclisi, genci oyla seçilen beş yüz elli milletvekilinden oluşur,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır. Anayasada sayılı olumsuz koşulları taşımayan, yirmi beş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. (m. 76-77).

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayılan oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur., siyasi parti grupları başkanlık için aday gösteremezler.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır,, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder (m.94/1-3).

B. TBMM ÜYELERİNİN YASAMA DOKUNULMAZLIĞI

Anayasa, TBMM üyelerinin görevlerini, hiçbir baskı ve tehdit altında kalmadan serbestçe yerine getirebilmelerini sağlamak için milletvekillerine kimi ayrıcalıklar (yasama dokunulmazlığı) tanımıştır. Anayasaya göre, Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar da, bu ayrıcalıklardan yararlanırlar (m. 112).

¹⁸ 103 Gören Zafer, Anayasa Hukuku, Seçkin, Ankara 2006, S.230

Anayasada “Yasama dokunulmazlığı” başlığı altında toplanan ayrıcalıklar üç halde gözlenmektedir:

Birinci Hal : Yasama Sorumsuzluğu

“TBMM Üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının önerisi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça, bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar-(m.83). Sorumsuzluk, milletvekiline, milletekilliği sırasında yada sonrasında sürekli bir koruma sağlar. 1982 Anayasası, 1924(m.17) ve 1961(m.79) Anayasalarından farklı olarak, koşullu sorumsuzluk tanımıştır. Bu hükme göre, milletvekillerinin, Mecliste ileri sürdükleri görüş ve düşünceleri Meclis dışında açığa vurmaları durumunda, yasama sorumsuzluğundan yararlanabilmeleri için, Meclisin, Başkanlık Divanının önerisi üzerine, yasaklayıcı bir karar alınmamış olması gerekir (m.83/1)

İkinci Hal : Dokunulmazlık, Yargılanamadık,

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz (Meclis kararına bağlı, koşullu Yargılanamazlık-Dokunulmazlık). Bu durumdaki bir milletvekilinin yargılanabilmesi, sorguya çekilebilmesi için aranan ön koşul, Meclisçe, bu yönde hır karar verilmemiş olmasıdır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ile seçimden önce soruşturulmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar hu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya TBMM’ne bildirmek zorundadır. Yasama dokunulmazlığı ile ilgili enteresan bir uygulama, birkaç ay önce, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi’nin, TBMM Başkanlığına gönderdiği yazıyla, Anayasanın 14. Maddesi kapsamında görülen ve bu nedenle yasama dokunulmazlığın m dışında kalan fiiller nedeniyle haklarında dava açılan altı DTP milletvekilinin ifadeleri alınmak üzere Mahkemeye davet edildiğim, gelmemeleri durumunda polis zoruyla getirileceklerini bildirmesi olayında gözlenmiştir.¹⁹ Milletvekillerinin, yasama dokunulmazlıklarını ileri sürerek ifade vermeye gitmemeleri sorunu krize dönüştürmüştür.

Üçüncü Hal: Verilmiş Bir Ceza Hükümünün Yerine Getirilmesinin Ertelenmesi

TBMM Üyesi hakkında seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik

¹⁹ Milliyet Gaz. 26.Mayıs.2009

süresince zamanaşımı işlemez. Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi, Meclisin, o milletvekili hakkında, dokunulmazlığının yeniden kaldırılması yönünde karar vermesine bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. (m. 83)

Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer (m.101). Bunun doğal sonucu olarak da, milletvekili iken Cumhurbaşkanı seçilen, milletvekilinin yasama dokunulmazlığı, Cumhurbaşkanlığı seçimini takiben son bulur(m.101).

X. TBMM'NİN TOPLANTI VE KARAR YETER SAYISI İKİLEMİ

1982 Anayasasının, TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayısını düzenleyen 96. Maddesinin birinci fıkrası, 5678 sayılı yasayla değişiklik yapılmadan önce *"Anayasada başkaca bir hüküm yoksa, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz"* biçiminde idi. TBMM, Cumhurbaşkanı seçimi için. Anayasanın, 96. Maddesinin, 5678 sayılı Yasayla yapılan değişiklikten önceki hükmüne göre toplanmış ve 11. Cumhurbaşkanı Gül bu usule göre seçilmişti.

On birinci Cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçilmesi sürecinde iki görüş ortaya atılmıştır. Toplumun geniş bir kesimi tarafından benimsenen **birinci görüşe** göre²⁰;

özetle, "Anayasanın 102. Maddesi, Cumhurbaşkanının seçiminde ilk iki tur için 2/3, daha sonraki turlar için salt çoğunluk öngörmektedir. Bu hüküm, Anayasanın 96. maddesindeki "Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biriyle toplanır" genel kuralına, aynı fıkradaki "başkaca bir hüküm yoksa" kuralıyla ayrıklık getirmektedir. Cumhurbaşkanının seçilebilmesi için, ilk iki turda. Meclis, en az üye tamsayısının 2/3 çoğunluğuyla yani 367 sayısına ulaşarak toplanmalıdır. Bu durum. TBMM'nin, karar yeter sayısının oluşabilmesi için, birinci ve ikinci turda, en az, 367 milletvekiliyle toplanmasını gerekli kılar. Üçüncü ve daha sonraki turlarda ise, seçimin

²⁰ Yargıtay Onursal Başsavcısı Kanadoğlu, Batum Süheyl, Teziç Erdoğan. Yüzbaşıoğlu Necini

yapılabilmesi için “üye tamsayısının salt çoğunluğu” gerekli olduğuna göre Birleşimin açılışında, en az, 276 milletvekili hazır bulunmalıdır. Bu sayılara ulaşılamaması durumunda, toplantı açılmaz ve seçim turlarına geçilemez”.

İkinci görüş, “Anayasanın 96. Maddesinde, Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa, TBMM üye tamsayısının en az üçte biriyle toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir. Ancak, karar yeter sayısı hiçbir biçimde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Anayasanın, Cumhurbaşkanı’nın seçimiyle ilgili 102. Maddesinde toplantı yeter sayısı ile ilgili ayrı bir çoğunluk belirtilmediğine göre, TBMM’nin, Anayasanın 102. maddesine göre toplanabilmesi ve Cumhurbaşkanı’nın seçim işlemine başlayabilmesi için Anayasanın 96. Maddesindeki genel hükmün uygulanması yeterlidir; Anayasada toplantı yeter sayısını gösteren başkaca bir hüküm bulunmamaktadır, dolayısıyla ayrıklı bir durum da yoktur. Ayrıklı durum, karar yeter sayısı için söz konusudur. Ancak, Meclis, karar yeter sayısına göre değil, toplantı yeter sayısına göre toplanacaktır. Kaldı ki, en az üçer gün ara ile yapılacak oylamalarda Anayasada anman çoğunluğun sağlanıp sağlanamadığının saptanabilmesi için Meclisin çalışır hale gelmesi, başka bir deyişle toplanabilmesi gerekir.”²¹

11. Cumhurbaşkanı’nın seçimi sürecinde TBMM aranan toplantı yeter sayısı konusunda ortaya farklı görüşler çıkmıştır. Uygulamada, Meclis ESaşkanının, Anayasanın 96. Maddesini esas alarak, toplantı için yeter sayının 184 olduğunu kabul etmesi üzerine, bu karara karşı, TBMM üyeleri Deniz Baykal Önder Sav ve 134 milletvekili tarafından, Anayasa Mahkemesinde açılan davada, Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin 27.4.2007 günlü ilk uygulamanın, TBMM İctüzüğü’nün 121. Maddesinin birinci fıkrasındaki, “Cumhurbaşkanı, Anayasanın 101 inci maddesinde yazılı nitelikleri taşıyan adaylar arasından. Anayasanın 102 nci maddesi hükümlerine göre seçilir. “ hükümünde eylemli bir değişiklik yaptığı ileri sürülerek iptali ve bu uygulama ile oluşan İctüzük hükmünün yürürlüğü’nün durdurulmasına karar verilmesi istenmiştir.

İptal isteminin gerekçesinde, “Anayasanın, Cumhurbaşkanı’nın seçiminde basit bir çoğunlukla yetinmeyip, nitelikli toplantı ve karar yeter sayıları aranmasının kökeninde Cumhurbaşkanı’nın geniş bir Türkiye Büyük Millet Meclisi çoğunluğunca seçilmesinin amaçlanması yatmaktadır. Anayasanın

²¹ Aliefendioğlu Yılmaz, Onar Erdal, Özbudun Ergun, Türk Hikmet Sami, Selçuk Sami

102 nci Maddesi dikkatle incelendiğine, birinci fıkrada belirtilen yeter sayının aslında bir toplantı yeter sayısı olduğu da açıkça görülmektedir.”²² Savı ileri sürülmüştür.

Anayasa Mahkemesi, konuyu öncelikle, kendi görevi yönünden inceleyerek, “...TBMM,²³ 27.4.2007 günlü, 96. Birleşiminde Başkanın, 184 milletvekilinin Genel Kurul’da hazır bulunmasının gündemin, Cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili kısmına geçilebilmesi için yeterli bulunduğu yönündeki görüşün kabulüne ilişkin TBMM Kararının, İçtüzüğün 121. Maddesinin eylemli biçimde değiştirilmesi niteliğinde olduğundan bu kararın Anayasa’ya uygunluğunun denetlenmesi Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkisi içindedir.” yönünde karar vermiştir.

İşin esasına geçildiğinde, Mahkeme, “Anayasanın 102. Maddesinin ilk fıkrasında Cumhurbaşkanının seçimi için öngörülen üçte iki çoğunluk, dava konusu Meclis kararına ilişkin birinci oylama yönünden hem toplantı hem de karar yeter sayısını kapsamaktadır.”²⁴ Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanının seçilebilmesi için ilk iki turda TBMM’nin üçte iki çoğunlukla yani 367 üye ile toplanması gerekirken, birleşimin açılabilmesi için, 96. madde uyarınca en az 184 üyenin bulunmasının yeterli kabul edilmesini Anayasanın 102 maddesinin birinci fıkrasına aykırı görerek İçtüzük niteliğindeki TBMM Kararının iptali yönünde karar vermiştir. Mahkeme, aynı kararında, “bu kararın uygulanmasından doğacak sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmi Gazetemde yayımlanacağı güne kadar, yürürlüğünün durdurulmasına karar vermiştir.

DEĞERLENDİRME

Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararından, Anayasanın karar için nitelikli çoğunluk aradığı durumlarda, Anayasada ayrıca belirtilmemiş olsa da, toplantı yeter sayısının, en az karar yeter sayısı kadar olması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

²² AYM’nin 1.5.2007 günlü, E2007/45, K2007/54 sayılı karar, RG 27.6.2007/26565, S.7

²³ İbid S.4-16

²⁴ AYM’nin 1.5.2007 günlü, E2007/45, K2007/54 Sayılı karar, RG 27.6.2007 726565

Anayasa Mahkemesi kararında, davacının, dava dilekçesinde ileri sürdüğü, “Anayasanın 102. Maddesinin birinci fıkrasında öngörülen “özel toplantı yeter sayısının”. Cumhurbaşkanı seçiminde yalnız birinci oylamada değil, fakat dört oylamanın her birisinde aranması gerektiği” yönündeki sav tartışılmamıştır. Davacı tarafa göre, Cumhurbaşkanı seçiminin dört oylamasının her birinde, toplantı yeter sayısı 367 olmalıdır. Anayasa Mahkemesine göre ise, karar için nitelikli çoğunluğun arandığı durumlarda toplantı yeter sayısı, karar yeter sayısından az olmamalıdır. Böylece Mahkemenin, açıkça söylemese de kararından, Cumhurbaşkanı seçiminde ilk iki tur için toplantı yeter sayısı 367; üçüncü ve dördüncü oylamada 276 olması gerektiği sonucuna varılabilir.

Bu bakış, siyasî partiler arasında bir Cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşma olmaması durumunda seçimin yapılabilmesini, daha da güçleştirmiştir. On birinci Cumhurbaşkanının, Anayasanın kimi maddelerinin 5678 sayılı yasa ile değiştirilmesinden önceki hükümlerine göre seçilebilmesi, 22.7.2007 gününde yapılan genel seçimle TBMM’nin yenilenmesi sonrasında, MHP ve DTP’nin Cumhurbaşkanı seçimlerinin yapıldığı birleşimlere katılmaları yoluyla olanaklı olabilmektedir.

Bu arada, Anayasa Mahkemesinin kararını etkilemeye dönük söylemlerin, üstü örtülü korkutmaların, Anayasanın, yargıçların görevlerinde bağımsız olmaları; “Anayasaya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm vermeleri”¹ (m. 138) temel ilkesine aykırılık oluşturmuştur. Bu söylemler, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesiyle bağdaşmamıştır.. Aynı kararda, Başkan vekili Haşim Kılıç, karşı oy yazısında, davacının, “Mahkemenin kendi istekleri doğrultusunda karar vermemesi halinde ülkenin bir iç savaşa sürükleneceği biçimindeki ifadelerimi, “yargıcın vicdani kanaatinin oluşmasını doğrudan hedef alan bir eylem biçimi” olarak adlandırmış ve Anayasanın 138. maddesine aykırı olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

ANAYASANIN, 5678 SAYILI YASAYLA DEĞİŞTİRİLMESİNDE, SEÇİMİYLE İLGİLİ YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

- Anayasanın kimi maddelerinin 5678 sayılı yasayla değiştirilmesi sırasında 96. Maddenin birinci fıkrası, “Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir

hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz” biçiminde değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle, TBMM’nin toplantı yeter sayısının, seçim işleri dahil her durumda aynı olması kabul edilmiştir. Böylece, Anayasaya göre, TBMM’nin, bütün işlerinde, toplantı yeter sayısı, TBMM üye tamsayısının en az üçte biri kadar olması yeterli olacaktır.

- Anayasanın 101. Maddesinde yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi esası kabul edilmiş; Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıl olarak belirlenmiş ve bir kimsenin en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebileceği hükmü getirilmiştir.
- Cumhurbaşkanının seçimiyle ilgili Anayasanın 102. Maddesi, 31.5.2007 günlü, 5678 sayılı yasa ile önemli oranda değişikliğe uğramıştır. Yeni hükme göre, “Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içerisinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içerisinde tamamlanır. Genel oyla halk tarafından yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum biçiminde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.
- Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin usul ve esaslar yasayla düzenlenir.

Ayrıca, 5678 sayılı yasanın 6. maddesiyle, Anayasaya eklenen Geçici madde 18 ile, Anayasanın 67. maddesinin son fıkrasının, Cumhurbaşkanı seçimlerin yapılabilmesi için; çıkarılması gereken yasa hükümleri ile seçim yasalarında yapılacak değişiklikler açısından dikkate alınmayacağı hükmü getirilmiş, böylece, “Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.” hükmü bertaraf edil-

miştir. Geçici Madde 19 ile de, On birinci Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçimiyle ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu hükme göre, On birinci Cumhurbaşkanı seçiminin ilk oylaması, Bu Yasanın (5678 sayılı yasanın) Resmi Gazetede yayımını izleyen kırkıncı günden sonraki ilk Pazar günü, ikinci tur oylaması ise ilk tur oylamayı takip eden ikinci Pazar günü yapılır. Anayasanın 101. Maddesinde belirtilen nitelikleri taşıyan adaylar, yazılı rızaları ve Anayasanın değişik 101. Maddesindeki koşulları içeren ve öteki ilgili belgelerle birlikte ilk tur oylama tarihinden 30 gün önce TBMM Başkanlığına başvururlar. Adayların başvurularında eksik bilgi ve belgelerin saptanması halinde TBMM Başkanlığı tarafından eksiklerin giderilmesi için üç günlük kesin süre verilir. Bu süre içerisinde eksikliklerin giderilmesi halinde adaylar, kendiliğinden adaylıktan çekilmiş sayılırlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca, Anayasanın 101. Maddesinde belirtilen nitelikleri taşıdıkları anlaşılan adaylara ilişkin kesin liste iki gün içerisinde ilan edilir ve Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına bildirilir.

Cumhurbaşkanı adayı gösterilen kamu görevlisi, aday gösterildiği tarihten itibaren görevinden ayrılmış sayılır. Görevinden ayrılan kamu görevlisinin Cumhurbaşkanı seçilememesi durumunda görevine geri dönmesi konusundaki ilgili yasa hükümleri uygulanır. Birinci tur seçim sonuçlarının kesinleşmesinden ikinci tur oylamanın sonuçlanmasına kadar, ikinci oylamaya katılmaya hak kazanan adalardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki oy sırası esas alınarak sıradaki adayla doldurulması suretiyle yapılır. İkinci oylamada tek adayın kalması durumunda, bu oylama referandum biçiminde yapılır. Aday geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Bu Maddenin son fıkrasına göre ise, Cumhurbaşkanı'nın seçilmesine ilişkin usul ve esasların ayrı bir yasayla düzenlenmesine kadar, 10.6.1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Yasası, 26.4.1961 günlü, 298 Sayılı Seçimleri Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Yasa, 22.4.1983 günlü, 2820 Sayılı Siyasal Partiler Yasası, 23.5.1987 günlü, 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Yasa ile diğer yasaların bu maddeye aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

SONUÇ

Yukarıda açıklandığı üzere, 31.5.2007 günü TBMM'nce kabul edilen ve halkoyuna sunulmak üzere 16.6.2007 / 26554 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5678 sayılı yasa. Anayasada, Cumhurbaşkanının seçimiyle ilgili temel değişiklikler öngörmektedir. Bu değişiklikleri özetle tekrarlırsak, bu yasayla;

- Anayasada yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi esası benimsenmiştir (m.79, 101)
- Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıla sınırlandırılmış, ancak bir kimsenin en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebileceği hükmü getirilmiştir (m.101).
- TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayısını düzenleyen 96. Maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiş, toplantı yeter sayısının nasıl anlaşılması gerektiği konusuna açıklık getirilmiştir. Yeni hükme göre, TBMM, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanabilecektir.
- Anayasanın 102. maddesinde değişiklik yapılarak, Cumhurbaşkanının seçimiyle ilgili usulü hükümler getirilmiş; Anayasaya Geçici Madde 18 ve Geçici Madde 19 eklenmiştir.

KAYNAKLAR

- Gören Zafer, *Anayasa Hukuku*, Seçkin, Ankara 2006, s.230
- Gözübüyük, Şeref, *Anayasa Hukuku*, 15. Bası, s.245
- Rumpf C., *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara, 1995, s.89
- Tanör, Bülent-Yüzbaşıoğlu, Necmi, *Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, 2001, s.302
- Milliyet Gaz., 19.5.2009
- Milliyet Gaz., 26.5.2009
- Vatan Gaz., 19.5.2009, s. 19
- Vatan Gaz., 10.6.2009